

**Írás, helyesírás,
anyanyelvismeret**

Helyesírás és írás együttes gyakoroltatása

Íráscentrikus helyesírás-gyakoroltatás szavakon, mondatokon és szövegeken, az írástempó és -lendület fejlesztése végett

- a) Írjátok le diktálás után a következő szavakat (szókapcsolatokat)!
- aa) unná, vinné, mennétek, tenném, innék, ünnepelnétek, huppanának, cammognál, kattanna, koppannának
 - ab) fűtöttünk, húzattam, írátták, terítette, nevétték, röppent, múltak, szippantottunk, mertünk, brummogtak, zümmögött
 - ac) ugrott, húzott, nyúzott, vittem, puttony, főzött, ütöttünk, múlt, koppan, nevetett
 - ad) helyesebb, kisebb, bájosabb, legeslegfehérebb, beszéde-sebb, súlyosabb, kellemesebb, legfolyékonyabb, homályosabb
 - ae) szebb, fehérebb, ügyesebb, komolyabb, jobb, bolondosabb, legapróbb, porosabb, pelyhesebb
 - af) legügyesebb, legokosabb, legeslegszebb, leghidegebb, legfinomabb, legbájosabb
 - ag) szálljon, keljünk, szóljatok, álljanak, szeljel, féljen, toljam, hulldogáljon, kiabáljanak, felelj
 - ah) cukrászda, mosdó, szökdel, szegfű, ponty, különböző, gyöngy, szénpor, önműködő, rántja, langyos
 - ai) számoljunk, szóljon, sáljuk, tollal, bottal, ketté, fallal, vállal-jatok, használja, forduljunk

- aj) állítsátok, célozgatja, látja, váltjuk, kiáltsad, riadsz, költsé-
tek, szólítják, cirógatja, kóstolgatjuk
- ak) volt, szólt, költött, rontotta, bontotta, adtál, rikkantotta, or-
dítottak, hoztatok, aratott
- al) tudd, add, várd, oldjuk, hidd, írd, mondj, önts, szántsd,
szidjátok
- am) adtam, láttam, vágtam, adjuk, kaptam, látja, kódja, tátja,
bálja, sálja
- an) súgd, tudd, mondd, csald, kapj, sálját, kádjában, sálján,
adjunk
- ao) add, vád, vedd, vidd, vad, tudjam, védje, adjuk, szedd,
kapd, had
- aö) szívvel, árral, orral, sárral, nyárral, övvel, számmal, körrel,
savval, hévvel
- ap) vérrel, érrel, téren, térrel, perrel, veret, meret, vezet, perel,
eret
- aq) poroltam, sóvárog, vontattam, vontató, vödörrel, virággal,
vezettem, varrtam
- ar) porral, perrel, vödörrel, kenyérral, tanárral, radírral, csö-
börrel, csavarral
- as) királlyá, feljebb, fagyjon, kékké, sokkal, félénkké, fékez-
zük, lyukká, fusson, lepkekkel, fiúkkal, babákkal
- at) tollal, attól, ettől, babbal, habbal, családdá, hallal, sokkal,
efféle
- au) levéllel, kerékkal, kevélyé, oldallal, pedállal, pékkel, par-
kolóhellyé, pisztollyal, szabaddá, szólal
- aü) bújj, hagyja, folyjon, nőjetek, fűjjuk, gurulj, forduljatok, ha-
joljanak, nyúlj
- av) ronggyal, meggyel, hegygyé, naggyá, jéggel, gallyal, asz-
szonnyal, vajjal, villannyal, csákánnyal

- aw) nyújtózkodjunk, segítse, fogadjuk, padjuk, kertjük, fonja, süllyedjenek, nagyítsa, látja, gurítjuk, játszának
- ax) álljatok, lőjünk, nyúljanak, nyújtózkodjunk, maradjon, guruljanak, csapkodjuk, csókoljon
- ay) fonjuk, fenjük, kenjétek, cseréljem, csináljátok, felejtsem, fogadjam, padja
- az) csorduljon, pipálj, repüljenek, feküdjön, piruljatok, lapuljon, kapáljanak
- aA) pénnzé tette, vízzé olvadt, ehhez hozta, tűzzel játszik, késsel vág, ahhoz indult, hússal jóllakott, pirossá változott, jól hallatszik
- aB) láss hozzá, áss mélyebbre, főzz valamit, hozz ajándékot, gyakran eddz, édesanyádtól kéredzkezdj, bízzunk egymásban, keressétek őket, játsszunk együtt
- aC) védjétek, szaladjanak, látják, rontja, csökkentsük, terítse, szánják, bánja, szedsz, adsz, látszik, tetszik, lopóddzál, vadásszatok, szólítsa
- aD) fűzze tübe, mondd neki, tedd mellé, fusson addig, hízz sokat, Cirminek nevezzük, válasszon veled
- aE) lándzsával, eddzétek, lopóddzon, edzés, peddzük, tekerődzik, tinédzser
- aF) Gergely, Lajos, folyam, tavaly, fájdalom, olykor, papagáj, tájkép, sólyom, Keszthely, Dunaújváros
- aG) süllyedő talaj, saját helye, ujjongó úrhajós, komoly akadály, petrezselyem zöldje, kedves pajtás, róka sompolyog, pólyásbaba mosolyog
- aGY) gólyát lát, taxit hív, Yvett golyóstolla, négyszer guggol, negyven gramm, oxigént szív, mexikói ember
- aH) Csongrád megye, Görögország, Csokonai utca, ceglédi gyerek, Gyula, Gellérthegy, Csillaghegy, Cirmos, Cecília, Csilla, Csaba, Csillagszemű (cím), Csutak és a szürke ló (cím)

- aI) Ödön, Ottó, Országos Takarékpénztár, orosházi házak, Or-gona utca, Orfűi-tó, Olaszország, Ózd
- aJ) Operaház, óvodások filmműsora
- aK) Ubul, Vince utca, Valéria, Vác, Urál hegység, Veszprém megye, Velencei-tó, Vietnam, visegrádi kilátás, Veszprém megyei városok
- aL) Vas megye, Visegrád, Váralja, Viola, Veronika, Vas Megyei Önkormányzat, Vasvári Pál Általános Iskola
- aM) Inota, Irma, Jászberény, József Attila tér, Julianna, japán ember, India, Jézus, Izabella utca, jánoshalmi iskola
- aN) Hódmezővásárhely, Hollandia, Hajnalka, kínai konzerv, Kárpátok (hegység), Kőrös (folyó), Kinga, Kecskemét, Komárom megye, kaposvári strand, Heves megye
- aO) Holle anyó, Kincskereső, Arany János, Tündér Ilona, János vitéz, Jancsi és Juliska, Jókai Mór, Kincskereső kisködmön, Hamupipőke
- aÖ) Tisza, Tiszafüred, Tihamér, Teréz körút, Flóra, Franciaország, Tamási, Törökország, Fazekas Mihály utca, tiszántúli időjárás, Tolna megye
- aP) Tiszaföldvár, Tatabánya, Túrkeve, Fót, Ferenc, Flóra, Fábán, Tünde, tatabányai emberek
- aQ) Pongrác, Bonifác, Budapest, Románia, balatoni üdülés, Piff (újság), Baranya megye, Bükk (hegység), Bem-szobor, Riga (város), pécsi templomok, Pest Megyei Önkormányzat, Bács-Kiskun megye
- aR) Emília, Esztergom, Erdély, Európa Könyvkiadó, Etele tér, Éva utca, Enikő, Érd, Ezermester (újság), európai emberek, Eger vára, egri várvédők
- aS) Ezer év (könyvcím), Élet és Irodalom, Első meséskönyvem, Élet a földön, Egri csillagok, Emil és a detektívek, Európa, Egérbirkózás (könyvcím), Ez neked is sikerül (könyvcím)

- aT) Nagy a világ (könyvcím), Némo kapitány, Napóleon, Norvégia, Nefelejcs, A kis Mukk, Móra Ferenc, Moha és Páfrány, Mazsola
- aU) Magyar Köztársaság, nagykőrösi kirándulás, Nemzeti Múzeum, Móra Ferenc Könyvkiadó, Magyar Nemzeti Bank, magyar nép, Mongólia, Mátyás király, Micimackó, Morzsi
- aÜ) Állami Biztosító, Arany János utca, Afrika, Ajka, alföldi gyümölcsösök, általános iskolák, amerikai hírek, Ausztrália
- aV) Sarolta, Szilvia, Solt, szigetvári vár, Sütőipari Vállalat, Salgótarján üzemei, Szőnyi István Múzeum, Sajó (folyó), Spanyolország, svéd gyerekek
- aW) Sió, Svédország, Süni (folyóirat), Győr-Sopron megye, Simon István, Szekszárd, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye
- aX) Dóra, Dobó István utca, Dráva, dunai hajók, Devecseri Állami Gazdaság, Dunántúli Napló, dunántúli városok, Litvánia, Lánchíd, lengyelországi események, Luther tér
- aY) Lajos, Lilla, Luxemburg, Debrecen, Diósgyőr, Dunai Vasút, dunaújvárosi dolgozók, Pécsi Dohánygyár, Dörmögő Dörmötör, dombóvári állomás
- aZ) Zalaegerszeg, Zala megye, zalai emberek, Zirc, Zelk Zoltán, Barangolás Zeneországban (könyvcím), Zsuzsanna
- b) Másoljátok le a táblára (fóliára) írt szöveget!
- ba) Mikes Kelemen székely nemesi család sarja volt. Apja Thököly híve, akit a császáriak elfognak és kivégeznek. Az író példaképe Rákóczi Ferenc, akit híven szolgál mindhalálig.
- bb) Móra Ferenc egy kiskunfélegyházi szűcs fia volt. Móra Ferenc bátyja Móra István, aki tanítónak ment, de egyben költő, néprajztudós is volt. Versei és cikkei gyakran meg-

jelentek a szegedi újságokban. Móra Ferenc leghíresebb állatregénye a *Csilicsali Csalavári Csalavér*. A gyerekek körében az egyik legismertebb írása a *Kincskereső kisködmön*.

- bc) Petőfi Sándor költő Kiskőrösön született 1823. január 1-jén. Apja Petrovics István, anyja Hrúz Mária volt. Gyermekéveit a Kiskunságban töltötte. Több helyen is járt iskolába. Pl.: Kiskunfélegyházán, Kecskeméten, Sárszentlőrincen, Pesten, Aszódon, Selmecen, Pápán. Több híres verse közül csak néhányat említünk: *Nemzeti dal*, *Az alföld*, *Arany Lacinak*, *A Tisza*, *Pató Pál úr*.
- bd) Hazánk – Magyarország – Európában, annak csaknem a közepén fekszik, a Duna és a Tisza folyók mentén. Európa 700 millió lakosából több mint 10 millió a Magyar Köztársaságban él.
- be) A Fertő és a Hanság a Kisalföldhöz tartozik, annak legmélyebb területei. A dunántúli országrész legnagyobb síksága a Kisalföld, az Alpokalja, a Duna folyása és a Dunántúli-középhegység közé ékelődik.
- bf) A Fertő tó feleakkora, mint a Balaton. Nagyobb része a szomszédos Ausztriához tartozik. Hatalmas vadvízország ez a tó, de olyan sekély, hogy a felnőtt ember bárhol át tudja lábalni. Elmocsarasodott partszegélyén dúsán tenyészik a nád, a sás meg a gyékény.
- bg) Gazdag, nagy múltú város Győr. Egy nap alatt sem tudnánk megnézni minden nevezetességét. Legrégibb része a Káptalan-dombon emelkedő Püspökvár, a csaknem ezer évvel ezelőtt alapított győri püspökség fellegvára.
- bh) A Balaton távolabbi környéke is tele van híres várromokkal. Mindegyikhez a magyar történelem egy-egy dicsőséges fejezete fűződik. Kiemelkedik közülük Nagyvázsony, amely Kinizsi Pálnak, Mátyás király legendás híru hadvezérének egykori lakóhelye volt.

- bi) Esztergom az egyik legrégebb magyar város. Kétszáz évig az ország székhelye is volt. A Várhegy fennsíkján még Géza fejedelem építtette 972-ben az első királyi lakóhelyet. Szent István pedig 1001-ben székesegyházat emeltetett a hegytetőre.
- bj) A Nemzeti Múzeum termei rendkívül gazdag és érdekes természeti, történeti emlékeket őriznek. Legalább egy-egy délelőtt kell az ásványtár, az őslénytár és a történeti múzeum gyűjteményeinek megtekintésére.
- bk) Hazánk legkeletibb része a Tiszába siető Kraszna, Szamos, Túr folyókkal behálózott, zöld erdőkkel borított, festői szépségű szabolcsi táj. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye „fővárosa” Nyíregyháza.
- bl) A legjobb folyami átkelőhelyeken „hídvárosok” keletkeztek. Ilyen a Mosoni-Duna, a Rába és a Marcal találkozásánál épült Győr; a Duna mellett Komárom, Budapest, Baja; a Tisza mentén Tokaj, Szolnok, Szeged.
- bm) Balassi Bálint nevét régebben Balassa Bálintnak mondták. Voltak, akik úgy vélték, hogy Balázsinnak kell kimondani ezt a régi családnevet. Ő maga különbözőképpen írta saját nevét, hol Balassiként, hol Balassaként.
- bn) Zrínyi Miklós a magyar költészet egyik klasszikusa. Öccse, Zrínyi Péter, a bécsújhelyi vértanú, Zrínyi Ilona apja, horvát költő volt. Dédapja, a legendás hírű Zrínyi Miklós, a „szigetvári hős”. A költő Zrínyi Miklós *A szigeti veszedelem* című művében írta le saját dédapjának küzdelmét és vitézi halálát.
- c) Másoljátok le az irodalomkönyvetekből a következő szövegrészeket!

A tanító tetszés szerint választhat szövegrészeket az irodalomkönyvből. A másolandó szöveg a gyerekek írástempójának megfelelő mennyiségű legyen, és lehetőleg minél több helyesírási buktatót tartalmazzon.

A szövegrészeket a pedagógus szűkítheti vagy bővítheti, ill. az irodalomkönyv többi szövegéből is válogathat. A szövegrészek háromperces másolásra is felhasználhatók.

Az írástempó és írásrendület fejlesztése következtetések gyakoroltatásával és mondatvariálással

a) Írjátok le a következtetéseket a hiányzó mondatokkal kiegészítve!

aa) Szeles időben nehezebb tollaslabdázni, mint szélcsendben.
Most fúj a szél.

.....

ab) Aki figyelmetlenül végzi a munkáját, sokat hibázik.
Zoli figyelmetlenül végzi a munkáját.

.....

ac) Ha a villanyrendőr pirosat jelez, nem szabad átmenni az úttesten.
A villanyrendőr most pirosat jelez.

.....

ad) A 2-vel osztható számok párosak.
A 8 2-vel osztható.

.....

ae) Az olimpiai bajnok aranyérmeket kap.

.....

Hegedűs Csaba az olimpián aranyérmeket kapott.

af) Magyarország Dunától nyugatra eső része a Dunántúl.

.....
Pécs a Dunántúlon van.

ag) Iskolánkban a gyermeknapon lesz a díjkiosztás.

.....
Holnapután lesz a díjkiosztás.

ah) December 22-től március 21-ig tart a tél.

.....
Tél van.

ai)
Keletről süt a nap.

.....
Reggel van.

aj)
Hosszú ideig nem öntöztük a vízipálmát.

.....
A vízipálma kiszáradt.

b) Alkoss minél több mondatot a táblára írt szóhalmazból, és írd le őket a füzetedbe!

ba) barátommal
Siófokra
holnapután
utazunk
a

bb) Móni
az
a
legkisebb
osztályunkban

bc) már
szüleidnek
megírtad
érkezés
az
időpontját

bd) Lacinak
segítsünk
feladatot
a
megoldani

be) figyelmesen
az
közlekedj
utcán

bg) fúvós
hangszer
a
furulya

bi) meg
megyünk
mikor
kirándulni
mondjátok

bk) a
piros
kabátot
fől
vedd

bm) a
szép
jó
kislánynak
tolla
van

bf) a
megjönnek
vendégek
hamarosan

bh) vázába
tettem
a
három
szál
szegfűt

bj) helyére
a
tedd
könyvet
a

bl) ülj
a
csendben
helyeden
mindig

bn) anya
a
főz
ebédet
konyhában
a
családnak

A különírás és egybeírás, a keltezés, a rövidítés, valamint a mondattagolás gyakoroltatása

1. A szóösszetétel és szókapcsolatok, valamint az igekötős igék helyesírásának gyakoroltatása

- a) Írjátok le diktálás után a következő összetett szavakat, szó-
szerkezeteket!
- aa) evőeszköz, fogorvos, piros alma, az ajtó kilincse, szem-
üveg, tanítónő, tanító néni, fürdőszoba, a virág cserepe,
üveget mosó, tolltartó, ceruzát hegyező, bal kéz, jobb láb,
csodálatra méltó
 - ab) iskolarendszer, matematikaóra, hűtőszekrény, énekkar,
előszoba, futball-labda, évzáró ünnepély, edénybolt, tanár
bácsi, szőke hajú, kék ruha, barna bőrű, vörösén izzó
 - ac) zöld szemű, a fa ága, alsó tagozat, házi feladat, nagymé-
retű, matematikafüzet, fejkendő, iskolapad, az asztal fiók-
ja, mosógép, vonalas füzet
 - ad) mesekönyv, ajtókilincs, a virág szirma, vasajtó, fiatal fa, raj-
zoló kislány, cserépkorsó, kés éle
 - ae) ábécébe sorolás, mézeskalács, ágynemű, fél hat, kilenc-
ezer, lekváros kenyér, csillagszemű, bátor katona, kelendő
portéka
 - af) jókedvű, rohanó autó, szebb autó, asztalterítő, kávéfőző,
labdarózsa, olasz nyelv, függönykarika, beszélő baba,
piszkos terítő
 - ag) asztal alatt, a fiú mellett, tavaly óta, padja körül, tegnap-
előtt, botja nélkül, fák között, ágy fölött, kádja mellett, a ba-
rátja után, Kati kabátja
 - ah) Péterék kútja, a babám ruhája, Misi rohanjon, virágváza,
negyed kettő, órasműhely, pályaudvar, a testvérem futott,
ő álmodta

- ai) levélpapír, a padló színe, zsebkendő, tolltartó, a toll hegye, Évára vártam, megtudtam a hírt, Misiék családja
 - aj) a katona páncélja, anya borítja, ide pottyanjon, a cipőmet pucolja, a madár röpköd, nagyot dobbanjon, hangosan doboljunk
 - ak) mászórudd, utcaseprő, gyöngyvirág, gyúrótábla, autót vezető, fél nyolc, jobb autó, a legszebb kislány, mesélő bácsi, játszó gyerekek
- b) Írjátok le diktálás után a következő igekötős igéket!
- ba) lefut, kimegy, behozom, leültek, rászóltam, megtudja, körülnéz, visszafordul, széjjelszed, szembejött, továbbhalad, agyoncsap, felfűjni
 - bb) félrenéz, teletöltötte, lebecsüli, visszahoztam, megcsinálják, megmondjuk, megtanulja, kiállítani, odajött, leesett, föl húztuk, megbecsülje
 - bc) eldobott, felnyitjuk, megtartjátok, aláír, hátranéz, közrefog, tönkremegy, visszaadjuk, megbecsüljük, elfogni, összeadni, összeszedjük
 - bd) ülj le, állj fel, add vissza, nézz körül, meséld el, hozd elő, csináljátok végig, menjetek át
 - be) adjátok el, csináljam meg, üljetek föl, tanuljuk meg, adjátok össze, tudjátok meg, maradjunk le
 - bf) mondjátok el, vegyétek vissza, hagyjátok abba, tűnj el, szedd szét, maradj fönt, pakoljátok össze
 - bg) üzenjétek meg, szerezzétek vissza, üljünk bele, menjetek előre, dobáljátok össze, pakoljunk szét
 - bh) meg van elégedve, ki szabad nyitni, hozzá mer fogni, meg szabad kérdezni, föl bírja emelni, el tudja készíteni, meg lehetett volna elégedve, ki engedne menni

- bi) felszólal, leáll, lép rá, vedd ki, meg szeretnénk nézni, behívjuk, rá lehet venni, körülnéz, írd le, visszaad, el szokott késni, küldje el
 - bj) megmarad, hazafut, csináld meg, meg fogom adni, leszakadt, maradj le, leszokott, le szokott feküdni
 - bk) elhoztam, aludj el, megtudtam, meg tudtam tanulni, össze tudom szerelni, vigyázni fogok rátok, benyitottam
 - bl) rá lehet beszélni, bele tud ülni, bele ne szólj, maradj most le, le kell feküdni, át fogom írni
 - bm) ide fogom hozni, elolvasni kell, meg fogom beszélni, megírni kell, elkésett, el ne késs, fölvevük, föl fogom tenni
- c) Másoljátok le a táblára (fóliára) írt igekötős igéket!
- ca) le-föl ugrál, ki-be jár, le-föl sétál, ide-oda tekinget, előre-hátra nézeget
 - cb) meg-megrándul, oda-odapillant, bele-belevág, visszavisszajön, rá-rászól
 - cc) oda-vissza utazni, le-föl járkál, ki-be szalad, ide-oda néz, előre-hátra pillantva
 - cd) meg-megnéz, rá-ráül, vissza-visszatekint, elő-előtűnő, vissza-visszatérés, össze-összevesznek, át-átnézi
 - ce) ki-kinéz, be-bepillant, oda-odacsap, meg-megszólal, be-bekukkant, elő-előkerül

2. A mondattagolás helyesírásának gyakorlása

- a) Tedd ki a hiányzó írásjeleket, úgy írd le a tábláról (fóliáról) a mondatokat!
- aa) Tejet kenyeret lisztet kakaót és mazsolát vásároltam.
Délelőtt iskolában voltam délután moziba mentem este olvastam.

- ab) Barátommal ma holnap és holnapután együtt dolgozunk.
Tegnap megérkeztünk az úszótáborba ahol két hétig nyaralunk.
- ac) Tavaly az országjáró kiránduláskor Budapesten Győrben Sopronban Kőszegen és Szombathelyen jártunk. Ebben a tanévben Kecskemétre Nagykőrösre Ceglédre és Debrecenbe megyünk.
- ad) Zoli az ünnepélyen verset mondott Kati énekelt. Robi zongorán Csilla hegedűn játszott.
Zsófi Sanyi Mari Juli énekkarra Tibi Laci Kati és Bori sportkörre járnak.
- ae) Eddig sárgarépát petrezselymet cukorborsót és spenótot vettünk.
Elmentem Zsuzsiékhoz de őt már nem találtam otthon.
- af) Ceruzával tollal színessel vagy festékkel dolgozhatunk rajzórán.
Szerettem volna moziba menni de a filmet este játszották ezért édesanyám nem engedett el.
- ag) Zsuzsi nyáron a szüleivel a Balatonra utazik én a nagymamánál fogok nyaralni.
Az ország öt legnagyobb városa közé tartozik Debrecen Pécs és Miskolc is.
- ah) Hamupipőke Hófehérke Csipkerózsika Jancsi és Juliska ismert mesék főszereplői.
Ha sok pénzt gyűjtök veszek magamnak egy kerékpárt.
- ai) Édesanyám violát nefelejcsot és árvácskát ültetett a virágoskertbe.
Elmegyek a piacra mert elfogyott itthon a paprika a paradicsom és a zöldség is.
- aj) A szünetben unokatestvéreméknél nagyszüleimnél vagy otthon leszek.
Karcsi szánkót kapott ajándékba Zita egy babát.

- ak) A bogárgyűjteményemben van már cserebogár szarvasbogár és sokféle lepke is.
Azt mondjátok meg mikor találkozunk!
- al) A reggeli forgalomban zsúfoltak az autóbuszok a villamosok és a trolibuszok is.
Amikor a barátommal találkoztam könyvekről fociról és a nyaralásról beszélgettünk.
- am) A gyerekek a szobában játszanak anyáék a konyhában beszélgetnek.
A kismacsi elfutott a róka elől és egy bokor aljában megbújt.
- an) A gyógyszerrel reggel délután és este is be kell venni.
Korán fekvéjtek le mert holnap fáradtak lesztek.
- ao) Bogáncs hangosan ugatott az idegenre Bundi csak a fogát vicsorgatta.
A kenyeret a tejet és a vaját is készítsd elő!

b) Másold le a következő szólásokat, közmondásokat!

- ba) Addig jár a kócsag a kútra, amíg el nem törik.
Sokat akar a szarka, de nem bírja a farka.
- bb) Előbb utoléri a hazug embert, mint a sánta kutyát.
Ki korán kel, aranyat lel.
- bc) A rest kétszer fárad, a fősvény kétszer költ.
Akinek nem inge, ne vegye magára!
- bd) Addig nyújtózkodj, amíg a takaród ér!
Aki a kicsit nem becsüli, az a nagyot nem érdemli.
- be) Aki másnak vermet ás, maga esik bele.
Ne szólj szám, nem fáj fejem.
- bf) Ki mint veti ágyát, úgy alussza álmát.
Sok kicsi, sokra megy.
- bg) Amilyen az adonisten, olyan a fogadisten.
- bh) Ha kidobják az ajtón, bejön az ablakon.

- bi) Nem mind arany, ami fénylik.
- bj) Ne nevedd, mert kifut a bableves!
- bk) Bagoly mondja verébnek, hogy nagyfejű.
- bl) Mondd meg, ki a barátod, megmondom, ki vagy!

Helyesírási hibák javításának tanítása

- a) Másoljátok le a következő szavakat úgy, hogy minden szót hibátlanul írjatok le!
 - aa) gram, tona, hogolyó, mosdo, segítség, röpen, ünepel, menyi, hoszu, terit, boszu, lobbanó, tuos
 - ab) hajo, fedő, szegfü, kesztyü, hólyag, szótár, öz, szoljatok, retenetes, áljanak, kelemeseb, messzire, semi
 - ac) azzal, potyano, menydörgés, kiseb, teném, önműködő, különböző, bujj, nőjön, fujjuk, vilanyal, ird
 - ad) Lászlo, erdő, foro, Monika, rózsa, Sellye, kulcsal, Dunántul, nefelejcs, fejlődő, helyel, Micimacko
 - ae) galyal, megyel, válaljátok, sulyosabb, jóllakot, rongyal, királyá, sáral, hidd, aszonyal, tollal
 - af) édessen, sósan, helyyes, dicséret, finom, bizalom, semmi, kisebb, magassan, helyessen, frissen
 - ag) boszorkánnyá, kóstolgatjuk, oral, vilanyal, adig, solyom, tübe, ürhajos, szivesen, hussal, naplo
 - ah) segít, hullik, csuszik, fusunk, gurulj, nagyitsa, vizzé, vajal, inék, keveset, pirosat, dicsérik
 - ai) Iboja, Galyatető, Sijó, Gergely, Jolán, Miháj, Szombathej, Királyegyháza, Baja, Salyó, Keszthej
 - aj) varju, bagoly, seregély, papagáj, siráj, pujka, ilyen, semmijen, bájos, fojás, rolytos, jukas, gömböjü

- ak) sajtos, süjdedő, valyas, jó, botlyával, valamelyik, éllyel, jég, osztályzás, kehej, hópehej, zshivajgó
- al) kirájjá, süjdedlyenek, helyesebb, hej, tavaj, baly, Hódmezővásárhej, fojosó, selytelmes, bolyhos, jaly
- am) hejesírás, kályhacsó, váju, gerebje, borlyu, gójahir, felyfájás, ilyenek, pehejsulyu, pójás, osztálytárs
- an) mejik, fály, hélya, tolyás, jutalom, folydogál, lyácint, haly-nal, folyamatos, lejtős, fojtat
- ao) Ország, lánchid, csehország, Balaton, Mecsek, bükk, alföld, Tiszántul, Debrecen, gabi
- aö) Pécsi porcelángyár, népszabadság, Kossuth Utca, Somogy Megye, Baranya megye, hóvirág utca, Bakony Hegység, szépművészeti muzeum
- ap) panni, Ujság, Kincskereső, Dráva, dóra utca, bogánacs, cirmi, Ablak-Zsiráf, általános Iskola, dunántul, Esti Mese, TV-Hiradó, Skoda személyautó
- aq) zalaegerszeg, kossuth Utca, Zoltán, zsuzsi, bodri, Afrika, Petőfi Utcai általános iskola, piff (ujság), debreceni, szeged
- ar) Dobó istván utca, Szőnyi István muzeum, svédországi, Devecseri állami Gazdaság, Lánchid, egri, Állami biztosító
- as) Magyarország, amerikai hírek, Móra Ferenc könyvkiadó, sziget vári hősök, Balatoni üdülés
- at) szalaggyatok, kenje, huzgájják, láccik, viccel, mulaccság, baráttya, számojj, vállaljátok, szidjuk, haggya, folyjon
- au) fordujatok, hajojjanak, gurulj, olgyuk, nyujtózkoggyunk, nagyítsa, láttya, jáccanak, indulj, sziggyák
- aü) szelidség, mulaccság, száriccsa, szabaccság, éjjen, szállitják, segiccsétek, mondja, hajliccsuk, éjjen, szelidiccsék

- av) Török ország, Magyarország, virág váza, láb-törlő, köpenyzeb, szőkehaju, barnaszemű, fél cipő, baj keverő, kutyaugatás
- aw) anyanyelvóra, matematika füzet, feladat lap, munkafüzet, tanító bácsi, tanár néni, napközi otthon, viráglevele, autóbusz
- ax) fa papucs, autó szerelő, mentő autó, füzetborító, fali óra, köpenygomb, diszsebkendő, ceruza hegyező, vonalasfüzet
- ay) felöltözik, oda szalad, befogja kapcsolni, rászabad lépni, meg szeretném tudni, bele beszél, várj meg, kérlek, gurítsd ide, rászólj

Anyanyelvi ismeretek tanítása

Mondattani ismeretek tanítása

1. Az egyszerű mondat elemzése

- a) Írjátok le az egyszerű mondatok számjelét piros színessel, az összetett mondatokét kék színessel!
- aa) – A királyfi töprengett, ráncolta a homlokát, majd így szólt: (1)
– Hopp! (2) Megvan! (3) Egyszerű. (4) Jól van, ne bögg már, elmagyarázom! (5) Figyelj! (6) – Süsü abbahagyta a böggést, s intett, hogy figyel. (7)
- ab) A ravasz kancellár felsóhajtott, majd ezt mondta: (1)
– Nem kell vívni! (2) Felsőged csak annyit mondjon, hogy rajta! (3) – Az öreg király megnyugodott. (4)
– Az más! (5) Rajta! (6) – kiáltott oda a bajvívóknak. (7)
- ac) Süsü behúzta a fejét, s úgy motyogta: (1)
– Tudok például táncolni! (2)
– Hahaha! (3) – nevetett a Dajka gúnyosan. (4)
– Mást nem? (5)
– Meg énekelni! (6) – mondta Süsü. (7)
– Énekelj! (8) – biztatta az öreg király, mert megígérte Süsünek az éneklést. (9)
- ad) A két kőfejtő fenékre pottyant, s már éppen egy cifra káromkodást akartak kanyarítani, mikor az egyik ezt suttogta: (1)
– Egy sárkány! (2) Egy sárkány! (3) Jaj! (4)
– He? (5) Mi? (6) – förmedt rá a másik, aki háttal ült Süsünek. (7) Még hogy sárkány! (8)

- ae) Amikor az egyik kőfejtő magához tért, így kiáltott: (1)
– Jaj! (2) Egy sárkány! (3) Jaj! (4)
Süsü gyorsan rápisszegett. (5)
– Sss! (6) Pssz! (7)
- af) A nagyobbik zsoldos megállt, és erősen törte a fejét. (1)
Ekkor újra meghallotta a második zsoldos nyöszörgését.
(2)
– Meghaltam! (3) Biztos meghaltam! (4)
– Hár persze! (5) – csapott a homlokára. (6)
- b) A táblára (fóliára) szósorokat írtam. A szósorok közül melyikről
nem tudjátok eldönteni, hogy mondat-e? Írjátok le a számjelét!
Az átlalatok nem mondatnak minősített szósorokkal írtatok egy
rövid szöveget úgy, hogy most a szósorok mondatok legyenek!
- ba) Pisti bevette a gyógyszert, és ismét mély álomba merült.
(1)
Esik! (2) – mondta valaki. (3)
A fecskemama szorgalmasan hordta a szalmaszálakat. (4)
Hóha! (5)
Ez jól esett! (6)
Talán Zoli. (7)
- bb) Nem megyek sehova! (1)
Jaj! (2)
Figyelek. (3)
Ő is velünk jön? (4)
Lehetetlen volt. (5)
Biztos. (6)
- bc) Kedves Papa! (1)
Arra megyek én is. (2)
Vizontlátásra! (3)
Ne! (4)
Fussunk gyorsan! (5)
Hahó! (6)
Igen. (7)

- bd) Rohanok. (1)
- Láttam már. (2)
- Esetleg. (3)
- Psz. (4)
- Állj! (5)
- Jön a másik. (6)
- Viccelsz? (7)

Megjegyzés:

Az a) és a b) feladat végeztetése közben közölni kell a gyerekekkel, hogy a *csak megszólítást* vagy *csak indulatszót* vagy *csak felkiáltást* tartalmazó mondatokat *tagolatlan mondatoknak* nevezzük. Azokat a mondatokat pedig, amelyekben a predikatív szerkezet felismerhető, *tagolt mondatoknak* hívjuk.

- c) Alakítsátok át a mondatok szórendjét a megadott képletek alapján! Írjátok le, hogy melyik mondatrész közli az új információt!

A könyvet visszatettem a polcra.

- ca) a H || Á a T
Á a T || a H

- cb) a H Á a T
a T Á a H

- cc) a T || a H Á
a T || Á a H

A virágot meglocsoltam a szobában.

- cd) a H Á a T
Á a T a H

- ce) a T || a H Á
a T || Á a H

- cf) a H || Á a T
a T Á a H

A gyerekeket megnéztem a kertben.

cg) a H || Á a T
Á a T a H

ch) a H Á a T
a T Á a H

ci) a T || a H Á
a T || Á a H

A kislány lerajzolta az elefántot.

cj) a A || Á az T
az T || a Á A

ck) Á a A az T
Á az T a A

cl) az T || a Á A
az T || Á a A

A kígyó megmarja az embereket.

cm) Á a A az T
az T || Á a A

cn) az T || a Á A
a A || Á az T

co) az T || a Á A
Á a A az T

A nagypapa megpermetezte az almafát.

cö) az T || a Á A
a A || Á az T
Á a A az T

cp) a Á A az T
az T || a Á A
az T A a A

- d) Írjátok le a mondatok képletét!
Írjátok le, melyik mondatrész közli az új információt.
- da) Kati megöntözte a virágokat.
Zsuzsi a virágokat öntözte meg.
Öntözd meg, Zsuzsi, a virágokat!
- db) Autóval utaztam Budapestre.
A kutya egy macskával veszekszik.
- dc) A sárkánnyal a királyfi vívott meg.
A gonosz boszorkány aludt el.
- dd) A piros ruhádat vedd fel!
Marikával elmegyek sétálni.
- de) A hinta a homokozó mellett áll.
Egy kislány áll a homokozó mellett.
- df) Micimackó az erdőbe ment sétálni.
Édesanyám névnapjára virágot vettem.
- e) Váltotassátok meg a mondatok szórendjét! Az új mondatokban jelöljétek a hangsúly- és szünetjeleket!
- ea) Kati megöntözte a virágot.
– A mondat ezt jelentse: Katiról azt állítjuk, hogy a lehetséges cselekvések közül az *öntözés* volt az, amit elvégzett.
– A mondat ezt jelentse: Katiról azt állítjuk, hogy a lehetséges növények közül a *virág* volt az, amit megöntözött.
– A mondat ezt jelentse: a lehetséges személyek közül *Kati* volt az, aki megöntözte a virágot.
- eb) A gólyák holnap elindulnak Afrikába.
– A mondat ezt jelentse: a gólyákról azt állítjuk, hogy a lehetséges időpillanatok közül *holnap* következik be, hogy elindulnak Afrikába.
– A mondat ezt jelentse: a gólyákról azt állítjuk, hogy a lehetséges helyek közül *Afrika* lesz az, ahová holnap elindulnak.

– A mondat ezt jelentse: a lehetséges madarak közül a golyák lesznek azok, akik holnap elindulnak Afrikába.

f) Figyeljétek meg a következő mondatok szórendváltozatait! Írjátok le a mondatok jelentését!

fa) Pisti ötöst kapott tegnap olvasásból.

fb) Pisti tegnap kapott ötöst olvasásból.

fc) Pisti olvasásból kapott tegnap ötöst.

fd) Pisti kapott ötöst tegnap olvasásból.

fe) A bicikli pedálja eltörött.

fg) A bicikli pedálja törött el.

fh) A bicikli pedálja törött el.

g) Ábrázoljátok ágrajzzal a következő mondatokat!

ga) Egy kislány énekel a szobában.

gb) A csaholó kutya beszaladt az öreg házba.

gc) Egy sírdogáló gyerek áll a kapuban.

gd) A bátor királyfi elzavarta a gonosz mostohát.

ge) Panni vidáman szalad édesapjához.

gf) A beszélgető gyerekeket kiküldték a moziból.

gg) Az okos kutya megtalálta az elveszett játékot.

gh) A legkedvesebb játékomat adtam oda egy síró kislánynak.

gi) Az erős óriás letéperte a hétfejű sárkányt.

h) A táblára írt mondatok egy esemény bekövetkezését „jósolják” meg különböző biztonsággal. Egyik mondat szerzője szerint egészen biztos, hogy az esemény nem következik be, egy másik szerint egészen biztos, hogy bekövetkezik. Rendezzétek

fokozati sorrendbe a mondatokat a biztos nemtől a biztos ige-
nig! Csak a mondatok számjelét írjátok le! Írjátok a számok
mellé a különböző fokozatokat kifejező szavakat!

ha) 1. Holnap nem fog esni az eső.

2. Biztos, hogy holnap nem fog esni az eső.

3. Holnap esni fog az eső.

4. Lehetséges, hogy holnap esni fog az eső.

5. Biztos, hogy holnap esni fog az eső.

hb) 1. Talán elmegyünk kirándulni.

2. Elmegyünk kirándulni.

3. Biztos, hogy nem megyünk kirándulni.

4. Biztos, hogy elmegyünk kirándulni.

5. Nem megyünk kirándulni.

hc) 1. Valószínű, hogy Péter megbetegedett.

2. Biztos, hogy Péter nem betegedett meg.

3. Péter megbetegedett.

4. Péter nem betegedett meg.

5. Biztos, hogy Péter megbetegedett.

hd) 1. Biztos, hogy Géza megy Afrikába.

2. Biztos, hogy Géza nem megy Afrikába.

3. Lehetséges, hogy Géza nem megy Afrikába.

4. Géza megy Afrikába.

5. Géza nem megy Afrikába.

i) Kapcsoljatok a táblán lévő mondatokhoz módosítószavakat, s
úgy írjátok le a mondatokat!

ia) Estére meglátogatom a barátomat.

– Az esemény biztos bekövetkezését fejezzétek ki!

– Az esemény bizonytalan bekövetkezését fejezzétek ki!

– Azt fejezzétek ki, hogy előfordulhat, hogy az esemény
nem következik be!

ib) Apukám megtanul repülőt vezetni.

– Az esemény egészen biztos bekövetkezését fejezzétek ki!

– Az esemény lehetséges bekövetkezését fejezzétek ki!

- ic) Apukám megtanul repülőt vezetni.
 - Biztos legyen, hogy az esemény nem következik be!
 - Lehetséges legyen, hogy az esemény nem következik be!
- id) Gézáék Budapestre utaznak.
 - Az esemény bizonytalan, de lehetséges bekövetkezését fejezzétek ki!
 - Biztos legyen, hogy az esemény nem következik be!
- ie) Gézáék Budapestre utaznak.
 - Lehetséges legyen, hogy az esemény nem következik be!
 - Az esemény biztos bekövetkezését fejezzétek ki!
 - Az esemény lehetséges bekövetkezését fejezzétek ki!

2. Az összetett mondat elemzése

- a) Írjátok le az összetett mondatok számjelét!
- aa) 1. Pista és Karcsi lisztet, cukrot és tejet vásárolt a boltban.
2. Vásárlás után ebédeltek, majd focizni mentek.
3. Estefelé meglocsolták a virágoskertet.
 - ab) 1. A sárkányok királya az irdatlan hegy legbelsejében lakott kilenc gyerekével.
2. A királynak három feje volt, a gyereksárkányoknak szintén.
3. Csak a legkisebb gyerek nem hasonlított rájuk.
 - ac) 1. Zebra Zoli társaival a Selyemréten viháncolt, amikor hirtelen dörögni kezdett az ég.
2. Fussunk gyorsan, mert megázunk!
3. Zebra Zoli, Füles és Tapsika fáradtan fültek a kuckójukban.
 - ad) 1. Valamikor réges-régen született egy szépséges szép egérfiú.
2. Amikor cseperedni kezdett, csodájára járt az egész világ.
3. A legjobban persze a szülei gyönyörködtek benne.

- ae) 1. Meghallgatta a küldöncöket a szél, eltöprengett, s végül így szólt:
2. – Jól okoskodtatok, köszönöm nektek a megtiszteltetést.
3. Csakhogy nem én vagyok ám a leghatalmasabb a világon!
- af) 1. Volt egyszer egy király, annak három leánya.
2. Egyszer a király messzi útra indult.
3. Megkérdezte a lányait, mit hozzon nekik.
- ag) 1. A király leszállt a lováról, hogy leszakítson egy rózsaszálat.
2. A temérdek virág közt volt piros, sárga és cirmos is.
3. Kiválasztotta a legszebbiket, de alighogy levágta, előbújt a bokorból egy sárkány.

b) Alkossatok az egyszerű mondatokból összetett mondatokat!

- ba) Ma nem mehetek moziba.
Tegnap sokáig csavarogtam.
Péter az uszodába indult.
Hidegen fúj a szél.
- bb) Vásárolni indultam Pankával.
Megnéztük a moziműsort is.
Ma reggel sokan indultak kirándulni.
A rádió tegnap napos időt ígért.
- bc) Útra kelt a király.
Elért a nagy városba.
– Viheted, király, a rózsát!
– Holnap ide jöjj a legkisebb lányoddal!
- bd) Kereken egy év múlva hazaért a király.
Szétosztotta az ajándékokat a lányainak.
Az öreg király sokáig szomorkodott.
A sárkánytól féltette a legkisebb lányát.

- c) Bontsd az összetett mondatokat egyszerű mondatokra!
- ca) Elmentem a boltba, mert elfogyott a kenyér.
Kirándulni készültünk, de esett az eső, ezért moziba mentünk.
- cb) Nevenincs faluba még a postás sem talál el, mert ilyen falu nincs is a világon.
Ne féljetez tőlünk, barátok vagyunk!
- cc) Sosevolt király négyfelé rúgta mérgében a két papucsát, s maga elé parancsolta az udvari fővadászt.
– Az egész világ téged csodál, felséges királyom, mert égen-földön te vagy a legfenségesebb és leghatalmasabb úr.
- cd) Fújok, süvítetek, nekifeszülök a hegynek, de az meg sem moccan.
Az egerek odaértek a hegy háza elé, s ott megálltak tanakodni.
- ce) Elkapta a cica a dongót, de aztán hatalmas nyávogásba kezdett.
Sokáig nyalogatta a szája szélét, mert a dongó megszurta.
- d) A táblán (fólián) alárendelő összetett mondatokat láttok. Az egyik tagmondatot aláhúztam. Az aláhúzott tagmondatban bekereteztem a kötőszót.
Ez a kötőszó utal a nem aláhúzott tagmondat valamelyik szavára. Írjátok le, melyikre!
- da) A fiú fogott egy pontyot, ami hatalmas volt.
Elvesztettem a zsebkendőmet, ami cifra volt.
- db) Eltévedt a kislány, aki nem ismerte a környéket.
Megcsináltam Péter kerékpárját, ami rossz volt.
- dc) A szoknyám pöttyös, amilyen a barátnőmé.
A vadászok lelőtték a szarvast, amelyik a kukoricát dézsmálta.

dd) A fiúk, akik január után születtek, részt vehetnek a futóversenyen.

A ló, amelyik a kocsit húzza, nehezen vonszolja magát.

Megjegyzés:

Az előző feladatok elvégzése után közölni kell a gyerekekkel, hogy a bekeretezett kötőszavak is *névmások*. Mivel a másik tagmondat valamelyik szavára vonatkoznak, a nevük *vonatkozó névmás*.

e) Bővítsétek a mondatok nem aláhúzott tagmondatát mutató névmással! Írjátok le a mondatokat!

Megjegyzés:

Felhasználhatók a da, db, dc, dd jelű mondatok.

f) A mondatokból hiányoznak a vonatkozó névmások. Pótoljátok azokat, s így írjátok le a mondatokat!

fa) Emma, _____ jól mond verset, most sokat hibázott.

Megnézhetitek a filmet, _____ 10 órakor kezdődik.

fb) Kiszíneztem a képet, _____ én rajzoltam.

Annyi verset tanuljatok meg, _____ csak tudtok!

fc) A barátom, _____ Kaposváron lakik, már 4. osztályos.

Az iskolában, _____ nemrég épült, úszómedence is van.

g) Alkossatok a két mondatból egyet!

– A második mondat az elsőben minőségjelző legyen!

– A második mondatot vonatkozó névmással kapcsoljátok az elsőhöz!

– A második mondatot vonatkozó névmással kapcsoljátok az elsőhöz, az elsőt pedig bővítsétek mutató névmással!

ga) Sírnak az erdőben az őzek.

Az őzek betegek.

- gb) Brekegnek a tó partján a békák.
A békák éhesek.
- gc) Zsuzsika sakkot kapott.
Zsuzsika harmadikos.

Szófajtani ismeretek tanítása

1. A névszók tanulása

- a) Másoljátok le a szavak közül a főneveket!
- aa) asztal, virág, iskola, segített, mosolyog, virágcserep, tér, város, szekszárdi, apa
 - ab) énekel, Éva, olvas, könyvtár, sírtak, mesél, Tisza, hógolyó, sárga, szín
 - ac) tulipán, Nefelejcs, olvastam, asztalláb, Duna, Imre, pesti, nevetgél, mama
 - ad) éneklés, vigyorgó, gondolkodik, gondolkodás, Budapest, szépség, Kincskereső
- b) Írjátok le a mondatokból a főneveket!
- ba) Misi Miskolcon született. Akkor ott laktak a szülei.
 - bb) A gyerekek kirándulást szerveznek. Budapestre szeretnének utazni.
 - bc) Pécs Baranya legnagyobb városa. Sok-sok általános iskolája, több gimnáziuma és egyeteme van.
- c) Írjátok le a tulajdonneveket!
- ca) bogáncs, Bogáncs, szellő, Szellő, csillag, Csillag, villám, Villám
 - cb) kuckó, Kuckó, rózsa, Rózsa, Népszabadság, édesanya, nagypapa, Mazsola

- cc) Sió, folyó, Lánchíd, Duna, Állami Építőipari Vállalat, szépség, Országos Takarékpénztár, igazgató
- cd) Dráva, asztalfiók, Zalaegerszeg, függöny, mosolyog, Aranykulcsocska, Ha a világ rigó lenne, Négyen a vadonban, Zala megye, rigófűtty

Megjegyzés:

A szavakat lehet táblára (fóliára) írni, de célszerűbb, ha a gyerekeknek csak hallás alapján kell dönteniük.

Ebben az esetben viszont a félreérthető szavak diktálásakor utalni kell a szó jelentésére is. (Pl.: *Villám, ez egy ló neve.*)

- d) Köznevet mondok. Találgatok ki minél több hozzá illő tulajdonnevet!
 - da) kislány
 - db) ló
 - dc) város, hegy
 - dd) folyó, tó
 - de) könyv, folyóirat
- e) Tulajdonneveket mondok. Milyen köznévvvel lehetne a tulajdonneveket helyettesíteni? Írjátok le a köznevet!
 - ea) – Éva, Kati, Juliska, Yvett
 - Tamás, Zoltán, Ödön, Sámson
 - Szekszárd, Miskolc, Pécs, Kaposvár
 - eb) – Opel, Fiat, Lada
 - Duna, Sió, Tisza
 - Mátra, Mecsek, Kékes
 - ec) – Bodri, Fickó, Bogáncs
 - Kincskereső, Cimbora, Alfa
 - Fecskeköszöntő, Micimackó, Bóbita
 - Nagy László, Weöres Sándor, Zelk Zoltán

- f) Másoljátok le a mondatok főneveit! Írjátok a köznevek után egy *k*, a tulajdonnevek után egy *t* betűt!
- fa) Molnár Gábor, az író, gyakran utazott Brazíliába. Az egyik utazásáról könyvet is írt. A címe: *Négyen a vadonban*.
 - fb) Baranya megye székhelye Pécs. A város a Mecsek lábához épült.
 - fc) Siófok Somogy megyében, a Balaton partján található. A tó másik partján emelkedik a Badacsony hegy.
 - fd) Budapestet a Duna szeli ketté. A Margit híd és a Lánchíd között, a parton áll az Országház. Innen akár gyalog is eljuthatunk a város egyik legszebb szigetére, a Margitszigetre.
- g) Másoljátok le a szavak közül a számneveket!
- ga) virág, 8, hétfő, négy, talán, két, címer, harmadik, esteledik
 - gb) néhány, Margit híd, halászok, sok, 3, könyvborító, huszonegy, második
 - gc) nyolcadik, éjszaka, virágillat, Mátra, kevés, 7., századik, Lánchíd, Afrika
 - gd) harmadik, nyolckor, Brazília, Alföld, tízig, kilencedik, számtalan, 1981.
- h) Másoljátok le a számneveket!
- ha) Döbrögi egyszer megverette Lúdas Matyit, de Matyi háromszor adta vissza a kölcsönt.
 - hb) A sárkánynak hét feje volt, de a királyfi egyetlen csapással leütötte hat fejét. A hetedik persze könyörögni kezdett.
 - hc) Juliska 1972-ben született. A testvére két évvel később, 1974-ben.
 - hd) Vettem egy könyvet, ami 160 lapból áll. A 12. lapon egy fénykép található. A képen rengeteg oroszlán menekül a mindent elpusztító tűz elől.

he) Ödönnek sok könyve van. Különösen a szépirodalmat szereti. Ebből van a legtöbb könyve, de a könyvtárának harmada Bölcs Bagoly könyvekből áll.

i) Alkossatok a tőszámnevekből sorszámneveket! A sorszámneveket számjeggyel írátok le!

ia) négy, öt, hét, 9, tíz, nyolc, 19

ib) kettő, 100, 20, 25, negyven, tizennégy

ic) egy, harminc, nyolcvan, 1000, három

j) Írátok le a következő keltezéseket!

Megjegyzés:

A keltezéseket célszerű szóban közölni a tanulókkal. Ha mégis írásban kapják, akkor a keltezést végig betűvel kell a táblára írni, s ezt az utasítást kell alkalmazni:

Írátok le a keltezéseket számjegyekkel! A hónapok neveit vagy római számmal, vagy rövidítve írátok!

ja) 1972. augusztus 13., 1848. március 15.,
1849. október 6., 1956. október 23.

jb) 1848-ban, 1914-ben, 1992-ben

jc) 1000-ben, 1514-ig, 1914-ben, 1848-tól

jd) 13-án, 1-jén, 21-én

je) 1915. február 6-án, 1914-ben, 1981. április 5-én,
2000. január 1-jén, 1980. február 5.

k) Másoljátok le a mellékneveket!

ka) veteményeskert, mosolygós, szép, lappantyú, szépség,
mézédes, kék, hatalmas

kb) szemüveges, kislány, szomorú, csodaszép, picike, kris-
tálycukor, fehér, hófehér

- kc) rigófütty, hangos, csodálatos, magnószalag, sűrű, magasabb, meseszép
- kd) virágillat, kecskebéka, badacsonyi, keszkenő, piros, liget, sárga, alacsony, leghatalmasabb, Szekszárd, szekszárdi
- ke) rádió, pécsi, kisfiú, badacsonyi, erdő, erdei, csurran, oktondi, haragos, reketyebokor, borzalmas

2. A névmások megismerése

- a) A szövegrészlet második mondatában főlegesen ismétlődik egy szó. Írjátok le ennek a szónak a nevét szófajtani szempontból!
Írjátok le a második mondatot úgy, hogy az ismétlődő szót helyettesítsétek névmással!
 - aa) Misi elment a boltba.
Misi akart ma bevásárolni.
 - ab) A barátom és én egy kutyaólat építettünk. Az építéshez szükséges téglát is a barátom és én állítottuk elő.
 - ac) Istvánék piros Ladát vásároltak. Piros színű Jancsiék Ladája is.
 - ad) Juliskának 3 barátja van. Én is három gyerekkel barátkozom.
- b) Másoljátok le a mondatokban szereplő névmásokat!
Találjatok ki egy olyan helyzetet, amelyben a mondat elhangozhatna!
 - ba) Ezt a könyvet szeretem a legjobban. Még életemben nem láttam ekkora játékmackót. Ennyi kívánságom van.
 - bb) Az ilyen játékot szeretem. Azt szeretném, ha ekkora lennék.
 - bc) Ennyi percet kell még várnotok a csöngetésig. Akkora lesz az új iskola.

c) Névmásokat láttok a táblán (fólián). Írjátok a névmások helyett vagy főnevet, vagy melléknevet, vagy számnevet!

ca) ez _____ olyan _____

ez _____ ilyen _____

ezt _____ilyent _____

cb) ekkora _____ annyi _____

ennyi _____ akkora _____

ennyit _____ ekkorát _____

d) Olvassátok el a táblán (fólián) lévő névmásokat!

ez, az

ilyen, olyan, ekkora, akkora

ennyi, annyi

Ezeket a névmásokat *mutató névmások*nak nevezzük.

e) Írjátok a táblán (fólián) lévő névszók helyett mutató névmásokat a füzetetekbe!

ea) asztal, hatalmas, kevés, okos, sok

eb) virágvázát, mackót, levesből, édeskés

ec) hideg, semennyi, televízió, fehér pettyes

f) A lehető legrövidebben válaszoljatok a kérdő mondatokra!

fa) Hány éves vagy?

Milyen a szemed színe?

Mi apukád foglalkozása?

Hány testvéred van?

fb) Ki írta a *Csodakutya* című verset?

Milyen színű lábbeli van rajtad?

Hányadik padban ülsz?

Hányan vagytok az osztályban?

g) Írjátok le a mondatok kérdőszavát!

Megjegyzés:

Felhasználható az fa) és az fb) jelű mondathalmaz.

Ezek a szavak is névmások.

A nevük *kérdő névmás*.

b) Válaszoljatok a kérdő mondatokra először névszóval, majd mutató névmással!

ha) Hány pad van az osztályotokban?

Mi hajtja az autót?

Milyen a hajad színe?

hb) Mi a címe Milne egy medvebocsról szóló könyvének?

Hány éves apukád?

Milyen a barátod szemének a színe?

i) Másoljátok le a mondatokban szereplő névmásokat!

Írjátok a névmások mellé rövidítve, hogy személyes (*sz*), kérdő (*k*), mutató (*m*), általános (*á*) vagy határozatlan (*htl*) névmásról van-e szó!

ia) Moziba Zolival szoktam menni. Ő a barátom.

Vásároltam tegnap egy játékmackót.

Én ekkora mackót még nem is láttam.

ib) Manócska megkérdezte Mazsolát és Egérkét:

– Valaki elvitte a szemüvegemet. Ti nem tudjátok, ki tűntette el?

Mazsola olyan fehér lett, mint a fal.

ic) – Annyiszor mondtam már, Mazsola, hogy menj a barátidhoz játszani!

– Nem megyek! Senki sem szeret velem játszani, de én sem szeretek senkivel. Mindenkinek van valami hibája.

- id) Jancsi és Éva a játékbolt kirakata előtt áll.
– Nézz oda! Az a legszebb villanymotor. Ilyet még nem is láttam.
– Nekem az a tollkészlet tetszik. Mit gondolsz, hány tollból állhat?
- ie) – Valaki megette a tízórait! – üvöltött fel Yvett.
– Nem láttátok, ki volt?
Mindenki hallgatott. Senki sem tudott az ügyről. Végül valaki, azt hiszem Zoli, megnézte Yvett padját. Ott volt az enivaló.
- j) Helyettesítsétek a 2. mondat főnevét névmással úgy, hogy a mondatpárok jól kapcsolódjanak egymáshoz!
- ja) Éva írta fel a táblára a dátumot. Pedig ma nem is Éva a hetes.
jb) Zoli vásárolt egy térképet. Én is térképet akarok venni.
jc) Az utcán találkoztam Pistával. Nagyon megörültem Pistának.
jd) Tegnap láttam a kirakatban Kiss Anna *Világok* című kötetét. Nagyon megörültem, mert régóta keresem a *Világok* című könyvet.
- k) Bővítsétek a második mondatot általános vagy határozatlan névmással! Írjátok le a bővített mondatot!
- ka) Hangokat hallok a szoba felől.
Van _____ a szobában?
- kb) Üres az osztály.
_____ kiment az udvarra.
- kc) Gábor megtudta, hogy hétfőn nem jövök iskolába.
Biztosan _____ megmondta neki.
- kd) Se Pista, se Jancsi, se Zoli nem árulta el Gábort.
Úgy látszik, _____ sem árulkodott.

3. Az igék felismerése, helyesírásuk gyakorlása

a) Másoljátok le az igéket!

- aa) megértette, tanulás, tudják, segítség, beszélgetnek, gondolkodott, ének
- ab) hegesztett, virágillat, hegesztő, segíték, gondolkodás, rájött, okoskodó, leírták
- ac) előkerült, megsárgult, elszelelt, autóvezető, olvasás, könyvkötés, leszálltak
- ad) építkezés, építettek, vállalat, vállalja, beszélgetés, beszélgettünk, szépség, megszépültek

b) Másoljátok le a mondatokban szereplő igéket!

- ba) Jancsiék megtalálták a boszorkány csodavárát. Lassan megközelítették, majd bekopogtak.
- bb) Péter Zoltánnal arról vitatkozott, hogy melyik csapat nyeri a mérkőzést.
- bc) Géza korán elindult a vasútállomásra. Azt hitte, hogy lekési a vonatot.
- bd) Zuhogni kezd az eső. A fürdőzők a partra menekülnek. Már csak egyetlen csónak bukdácsol a hullámokon.
- be) Az eső, a szél és a jég lassan gyalulja, csiszolja, porlasztja a hegyeket, dombokat, sziklákat, és a szállongó por, lemosott föld feltölti a terepet.
- bf) „Az Egér az Erdei kocsma pultján ült, egy borral telt mogyoróhéjat tartott a kezében, és a csillagokról mesélt. A kalapját akkor már kicsit félreacsapta.”

(Lázár Ervin: *A hazudós Egér*)

- bg) Volt egyszer egy piros tarajú kiskakas. Olyan volt, mint a többi kakas: a farka zöld, a csizmácskái sárgák.

bh) „Csúnya vagy, csúnya vagy, de azért rád is süt a nap. Ha egyszer jó szíved lesz, el is felejtéd, hogy csúnya vagy.”

(Lázár Ervin: *A Hétféjú Tündér*)

c) A szövegrészletben hibásan jelöltük az igeidőket. Keressétek meg az igéket, s a hibákat kijavítva másoljátok le őket!

ca) A fiú napokig boldogan járkált. Az iskolából hazaérve a galambdúchoz sietett, és késő estig javítgat, igazgat, esőfógót erősített rá, bádogtálcát rakott bele ivóvíznek és magnak.

cb) Réges-régen együtt él a holló meg a bagoly. Békén éltek, jó egyetértésben. Együtt járnak élelem után, nem láttak szükségét semmiben.

cc) Megszáritkozott a holló a szélben, aztán kinyitja a szemét, megnézte magát, és rárivall a bagolyra.

cd) – Én nem szokok hazudni – magyarázza a róka a varjúnak.
– Hát ha nem szoksz, akkor barátommá fogadlak.

d) Keressétek meg a szövegrészletben a kijelentő módú igealakokat!

Keressétek meg a szövegrészletben a felszólító módú igealakokat!

Keressétek meg a szövegrészletben a feltételes módú igealakokat!

da) A szőlősgazda fogta a metszőkést, és így szólt a rigóhoz:

– Gyerünk, rigó komám, metsszük meg a szőlőt!

– Mennék, de éppen fészket rakok.

db) – Kop, kop!

– Ki kopog?

– Én állok az ajtód előtt, uram királyom, én, a hírmondó.

Nagy utat megjártam, elmondanám, mit láttam.

– Kerülj beljebb, mondd el, hol jártál, mit láttál!

- dc) – Ki vagy, te vén ember? Ki vagy, és mit akarsz? – kérdezte az anyóka.
 – Egy kis alamizsnát kérnék tőled, én vagyok a vénséges vén télapó.
 – Akkor hát kerülj beljebb! – mondta az anyóka.
- dd) A falu szélén három róka tanácskozott.
 – Menjünk be a faluba, s szerezzünk tyúkokat!
 – Nem tanácsolom. Elfognának, és megnyúznának bennünket.
 – Így meg éhesek maradunk.
 – És ha csak egyikünk próbálna szerencsét?
- e) Alakítsátok át az igéket felszólító módúvá!
- ea) sétál, vacsorázik, repülnek, futnak, fest, látjuk
 eb) játszanak, táncolnak, ad, lyukasztja, megvédünk
 ec) folyik, tud, vihetjük, mond, lát
 ed) terítenek, iszik, várom, kergeti, ebédelünk, muzsikálnak
 ee) vezeti, gyógyít, mesélsz, elmegyünk, kergetjük, viszi
- f) A kijelentő mondatban hibásan felszólító módú igét használtam. Alakítsátok át az igét kijelentő módúvá! Így írtátok le a mondatot!
- fa) Ahogy odaérünk a barlanghoz, lássuk ám menekülni a medvét.
 fb) Holnap a játszótéren kergessük a labdát.
 fc) Azonnal megérkeznek a vendégek, ezért megterítsük az asztalt.
 fd) A szomszédoktól elvihessük a hulladékot a MÉH-be.
 fe) Az újságból megtudhassuk a jövő heti tv-műsort.
 ff) Ha esik az eső, elültessük a palántákat.

fg) A vonatban átnyújtuk a jegyet a kalauznak, aki kilyukassza.

g) Írjatok a táblán lévő főnevek mindegyikével két mondatot! A főnév az első mondatban alany, a másodikban állítmány legyen!

ga) folyó, bolygó, király

gb) vadász, harkály, vendég

gc) csillag, mozdony, palota

h) Most mellékevekkel írjatok mondatokat! Az első mondatban a melléknév alany, a másodikban állítmány legyen!

ha) mafla, szemfüles, bárgyú, okos

hb) öreg, balga, sötét, buta

i) Alakítsátok át a mondatokat a minta alapján!

Az autót kormányozni lehet.

Az autó kormányozható.

ia) Az állatokat meg lehet szelídíteni.

A tojást fel lehet törni.

Az órát meg lehet javítani.

ib) A vadlovat is be lehet törni.

A Holdat meg lehet közelíteni.

A mérges gombát nem lehet megenni.

Szófajok, szó szerkezetek felismertetése a mondatban, elemzésükhöz szükséges ragozástani és jelezéstani ismeretek nyújtása

1. A predikatív szerkezet és a tárgyias szerkezet felismerése

- a) Írjátok predikatív szerkezeteket a szavak felhasználásával!
Írjátok a predikatív szerkezetek tagjai fölé rövidítve a nevüket szófajtani szempontból! (ige = *i.*, melléknév = *mn.*, főnév = *fn.*, számnév = *szn.*, névmás = *nm.*)
Húzzátok alá azokat a főnevet és igét tartalmazó szerkezeteket, amelyekben a főnév is és az ige is többes számra utal!
- aa) kesereg, az ajtó, sírnak, zuhogott, a krokodil, nyikorgott, az eső, a lányok
 - ab) a víziló, a virágok, a gólyák, a beteg, az úrhajó, elköltöztek, kinyíltak, úszkál, felépült, visszatért
 - ac) a gyerekek, a kislány, felépültek, a kirándulók, a házak, ebédeltek, beszélgetnek, megszületett
 - ad) valaki, mindenki, ebédel, sír, a lovak, cammognak, az erdő, a medvék, legelnek, az erdő
 - ae) a folyosó, a gyerekek, a képeskönyv, a terem, vastag, világos, szemetes, hangosak
 - af) valaki, valami, valamilyen, valamennyi, dolgozik, mindenki, olvas, cselekszik
- b) Írjátok le a mondatok predikatív szerkezeteit!
Írjátok az alany és az állítmány fölé a nevüket szófajtani szempontból!
Írjátok le az igei állítmányokat, majd írjátok melléjük mindazt, amit meg tudtok róluk állapítani! (pl.: *belemászott*: egyes szám, 3. személy, múlt idő, kijelentő mód)
- ba) A víziló belemászott a folyóba.
A sárkány hosszú repülés után megéhezett.

- bb) Visszateszik a gyerekek a könyveket a polcra.
Elkészítettük az ünnepi ebédet.
 - bc) Valaki elvette az asztalról a könyvet.
Nem szeretem a fagyaltot.
 - bd) Ő énekelt a legszebben a versenyen.
Sokat tapsoltunk a színházban.
 - be) A katonák dühörögve menetelnek az utcán.
Olvassátok el a legújabb *Kincskeresőt!*
 - bf) Kiszínezném a rajzomat.
Szívesen segítenék a barátomnak a tanulásban.
 - bg) Jancsi és a barátja összevesztek.
Egy szegényember kiment a földjére szántani.
Segítsetek nekem!
 - bh) Alkoss az egyszerű mondatokból összetetteket!
Írj levelet a legjobb barátodnak!
- c) Alakítsátok át a mondatok igei állítmányát – s ha szükséges, a szórendjét – úgy, hogy más legyen a cselekvés ideje! Írjátok le az átalakított mondatokat!

Megjegyzés:

Felhasználhatók a ba), bb), bc), bd), be), bf), bg), bh) jelű mondatok.

- d) Alakítsátok át a mondatok igei állítmányát úgy, hogy *más* legyen a cselekvés módja! Írjátok le az átalakított mondatokat!

Megjegyzés:

Felhasználhatók a ba), bb), bc), bd), be), bf), bg), bh) jelű mondatok.

- e) Írjátok tárgyias szerkezeteket a szavak felhasználásával! A főneveket is nektek kell ellátnotok tárgyraggal.

Írjátok a szerkezetek tagjai fölé rövidítve a nevüket szófajtani szempontból!

Írjátok át színessel az igék alanyi személyragját!

ea) tea, egy autó, szerel, mese, készíték, vaddisznó, olvasok, kergetett

eb) ír, levél, gyümölcs, árulunk, vezetek, iskola, autó, építenek

ec) ház, vacsora, virág, öntözött, építék, irtanak, szúnyog, készítettük

ed) könyv, nyuszi, olvastunk, lövök, hal, írnak, valami, néz, vesznek, vers

ee) mesél, egy hajó, egy történet, építenek, egy festmény, vizsgál

f) Alakítsátok át a táblán (fólián) lévő tárgyas szerkezeteket úgy, hogy az ige határozott tárgyra utaljon!

Írjátok át színessel a tárgyas személyragot!

Megjegyzés:

Felhasználhatók az ea), eb), ec), ed), ee) jelű szóhalmazból alkotott tárgyas szerkezetek.

g) Alakítsátok át a mondatokat úgy, hogy a határozott alany határozatlan legyen!

– A határozatlanságot határozatlan névmással fejezzétek ki!

– A határozatlanságot határozatlan névelővel és főnévvel fejezzétek ki!

ga) Zoli tegnap egy hihetetlen történetet mesélt.

Jancsi kitűnően megtanult úszni.

gb) A nagypapa mindig elolvassa a napi sajtót.

Elkérte a jegyeket a kalauz.

gc) Az óvódás az udvarra ment játszani.

Végre megérkezett a könyvesboltba a könyv.

h) Alakítsátok át a mondatot úgy, hogy az alany határozott, a tárgy határozatlan legyen!

Írjátok át színessel az alany határozottságát és a tárgy határozatlanságát kifejező nyelvi eszközöket!

Húzzátok alá az ige alanyi személyragját!

ha) Egy varázsló elvesztette a varázspálcát.

hb) Egy favágó a zsákjába dugta el a medvét.

hc) A tyúkot az ólból rabolta el egy róka.

hd) Egy kisiú a kismadár segítségével fogta el a farkast.

he) Vukot hiába próbálta elkapni valaki.

hf) Valami gyorsan megközelítette a kiscsibét.

i) Cseréljétek ki az igekötőket helyesre! Csak az igekötős igéket írjátok le!

ia) Zoli lemászott a fára.

Béla kiesett a vízbe.

A fecskék kora tavasszal érkeztek el.

ib) Az egyik kisiú megtörte a ceruzája hegyét.

A virágillat áttöltötte a szobát.

Egy kődarabtól tört föl az ablaküveg.

ic) Ki akarok fürödni a Balatonban.

Be fogom vágni a nem termő gyümölcsfákat.

j) Alkossatok minél több mondatot a megadott nyelvi eszközök alapján!

ja) <u>névelő főnév</u>	<u>névelő főnév</u> + <u>tárgyrag</u>	ige+ { tárgyas személyrag, kijelentő mód jele, jelen idő jele
határozott alany	határozott tárgy	állítmány
A víziló	a vizet	szürcsöli.

jb)	névelő főnév + többes sz. jele	névelő főnév + tárgyrag	ige+	{ alanyi személyrag, kijelentő mód jele, jelen idő jele }
	határozott alany	határozatlan tárgy		állítmány
	A kislány	egy botot		farag.
jc)	tulajdonnév	főnévi igenév	ige+	{ alanyi személyrag, feltételes mód jele, jelen idő jele }
	alany	tárgy		állítmány
jd)	tulajdonnév	főnév+tárgyrag	ige+	{ tárgyas személyrag feltételes mód jele jelen idő jele }
	alany	határozott tárgy		állítmány
je)	egy főnév	mutató névmás + -t	ige+	{ tárgyas személyrag felszólító mód jele jelen idő jele }
	alany	határozott tárgy		állítmány

2. A határozós szerkezet felismerése

- a) Másoljátok le a mondatok határozós szerkezeteit!
Írjátok a mondatok után rövidítve, hogy milyen típusú határozós szerkezetek!
Írjátok a szerkezetek tagjai fölé rövidítve a nevüket szófajtani szempontból!
- aa) A szegényember kiment a búzaföldre aratni. Csak késő este tért vissza.
- ab) A két vándor egy faluhoz ért. Ott érte el őket az este. Le is dőltek egy fa alá.

- ac) A róka a fiával indult vadászni.
Már a falu szélén haladnak.
- ad) Egyszer egy parasztember elindult a városba.
Botot vitt a vállán, azon egy kosár tojás lógott.
- ae) Nagypó az erdő mellett egy faházban lakott. Ott élt a
kisunokája is.
- af) Misi leszaladt az udvarra. Focizni kezdett a barátaival.
Ügyesen cselezett, még gólt is rúgott.
- ag) Az óriás mérgesen nézett a fiúra, majd megszólalt: – Vidd
innen az irhát, vagy a kisujjammal lapítalak szét!
- ah) Délután két kisgyerek játszott a szoba közepén. Yvett az
építőkockákkal bajlódott, míg Henrik egy filctollal ügyesen
firkálgatott a padlóra.
- b) Helyettesítsétek a mondat ragos névszóval kifejezett határo-
zóit
– névutós szerkezettel;
– határozószóval!
- ba) Tamás az asztalhoz lépett.
- bb) A füzetet a könyvhöz tettem.
- bc) Tízkor találkozunk a szobornál!
- bd) A busz az iskolától indul.
- be) Hétfőig learatják a búzát.
- bf) Nyolcig legyen mindenki a múzeumnál!
- bg) A lámpát le lehet húzni az asztalig.
- c) A táblán (fólián) lévő szövegrészlet érthetetlen. Tegyétek érthe-
tővé úgy, hogy a határozószóval vagy névmással kifejezett ha-
tározókat helyettesítsétek ragos névszóval vagy névutós szer-
kezettel!

- ca) A legények innen oda indultak.
Ott azonban nem találtak munkát.
Fogták magukat, és leheveredtek oda.
- cb) A királyfi itt találkozott vele. Így előkapta a kardját, de az ellenfél sem volt rest, úgy félreugrott.
- cc) A királynő Hófehérkét vele oda küldte.
Ott azonban a királylány abban menedéket talált.
- cd) Vera akkor azzal megöntözte ott a virágokat, de közben három tulipánt letaposott. A nagypapa így rákiáltott.
- ce) A mókus leugrott arról. Úgy futott át azon. Ott felugrott arra.
- d) Bővítsétek a következő mondatokat társhatározóval! Csak a társhatározós szerkezetet írjátok le!
- da) Valika sétálni indult.
Péter moziba ment.
Sári a kertben ás.
- db) A fóká úszkál a medencében.
Vera ellenőrzi a helyesírási hibákat.
A gólyapapa hordja a kicsiknek a táplálékot.
- dc) Micimackó meglátogatta a barátját.
Annuska tegnap a könyvtárban volt.
Misi horgászik.
- dd) Vilma megy az iskolába.
Hamupipőke táncol a terem közepén.
Vasárnap délután minden kisiskolás megjelent az iskolában.
- e) Bővítsétek a mondatokat állapothatározóval! Csak az állapothatározós szerkezeteket írjátok le!

Megjegyzés:

Felhasználhatók a da), db), dc), dd) jelű mondatok.

f) Alkossatok minél több mondatot az alábbi minták alapján!

- fa) $\underbrace{a/az\ fn}_{\text{határozott alany}} \quad \underbrace{a/az\ fn + \begin{cases} -ban \\ -ben \end{cases}}_{\text{helyhatározó}} \quad \underbrace{ige + \{\emptyset\}}_{\text{állítvány}}$
- fb) $\underbrace{egy\ fn + \{\emptyset\}}_{\text{alany}} \quad \underbrace{ige + \begin{cases} -t \\ -tt \end{cases}}_{\text{állítvány}} \quad \underbrace{a/az\ fn + \begin{cases} -ba \\ -be \end{cases}}_{\text{helyhatározó}}$
- fc) $\underbrace{\text{határozatlan névmás}}_{\text{alany}} \quad \underbrace{\text{határozói igenév}}_{\text{módhatározó}} \quad \underbrace{ige + \{\emptyset\}}_{\text{állítvány}}$
- fd) $\underbrace{\text{névutós szerkezet}}_{\text{időhatározó}} \quad \underbrace{\text{általános névmás}}_{\text{alany}} \quad \underbrace{ige + \begin{cases} \text{felszólító} \\ \text{mód jele} \end{cases}}_{\text{állítvány}} \quad \underbrace{a/az\ fn + \{-t\}}_{\text{tárgy}}$
- fe) $\underbrace{a/az\ fn + -k}_{\text{alany}} \quad \underbrace{fn + \begin{cases} -val \\ -vel \end{cases}}_{\text{eszközhatározó}} \quad \underbrace{ige + \begin{cases} \text{múlt idő} \\ \text{jele} \end{cases}}_{\text{állítvány}} \quad \underbrace{a/az\ fn + \begin{cases} -ban \\ -ben \\ -ba \\ -be \end{cases}}_{\text{helyhatározó}}$
- ff) $\underbrace{\text{tulajdonnév} + \{\emptyset\}}_{\text{alany}} \quad \underbrace{fn + \begin{cases} -val \\ -vel \end{cases}}_{\text{eszközhatározó}} \quad \underbrace{ige + \{\emptyset\}}_{\text{állítvány}} \quad \underbrace{a/az\ fn + \begin{cases} -on \\ -en \\ -ön \end{cases}}_{\text{helyhatározó}}$

g) Alakítsátok át a mondatokat a minta alapján!

Gergely ügyesen kérdezett.

Gergely kérdezett.

A kérdéses ügyes volt.

- ga) Az udvaron két fiú durván verekedett.
- gb) A repülőgép fokozatosan gyorsult a kifutópályán.
- gc) Az ásólábú béka villámgyorsan vájt egy gödröt.
- gd) Az ellenőr hanyagul végezte munkáját.
- ge) Harsányan nevtünk a viccen.

Keretezd be a mondatokban a határozókat!

h) Alakítsátok át a következő mondatokat is!

Gergely nevetve kérdezett.

Gergely kérdezett.

Gergely nevetett.

- ha) Futkosva ugatott az erdész kutyája.
- hb) A madár a fészekben megbújva csipogott.
- hc) A fejünk fölött vadludak röptek gágogva.
- hd) A méhraj zümmögve kirajzott.

3. A jelzős szerkezet felismerése

- a) Alkossatok minőségjelzős szerkezeteket a szavak felhasználásával!
Írjátok a szerkezetek tagjai fölé rövidítve a nevüket szófajtani szempontból!
 - aa) piros, fekete, széles, hangos, tábla, csengő, folyó, alma
 - ab) végtelen, színes, hatalmas, magas, hegy, számsor, könyv, tenger
 - ac) játékos, gondolkodó, összefirkált, felépült, kölyökmackó, kislány, fűzet, ház
 - ad) éneklő, mosolygó, dühöngő, éhes, nyuszi, úritők, gyerekek, róka
 - ae) pécsi, szekszárdi, budapesti, kirándulók, szobor, múzeum

b) Keressetek minőség- és mennyiségjelzős szerkezeteket a mondatokban!

Írjátok a szerkezetek mellé rövidítve a nevüket!

Írjátok a szerkezetek tagjai fölé rövidítve a nevüket szófajtani szempontból!

ba) A sűrű erdő közepén három nyuszi szundikál.
A fenyőfa legmagasabb ágán egy fészek látható.

bb) Az éhes Maci két csupor mézet is bevágott.
A szelídített fóka ügyesen labdázik.

bc) Az erdő szélén két éhes kisiú ballag.
Az új város közepén lévő téren egy hatalmas szobrot állítottak fel.

bd) Hazánk legmagasabb csúcsa a Kékes.
A legnagyobb folyónk a Duna.

be) A hétfejű sárkány eddig már 99 vitézt győzött le.
A legutóbbi filmet nem tudtam megnézni.

c) Alkossatok a két mondatból egyet úgy, hogy a második mondat az elsőben minőségjelzős szerkezetként szerepeljen!

ca) A róka lassan halad a falu felé.
A róka ravasz.

cb) A mókus ügyesen feltörte a diót.
A dió kemény volt.

cc) A versenyt Viktor nyerte meg.
A verseny nehéz volt.

cd) A kislány a lábát lógatva ücsörög a padon.
A kislány szomorú.

ce) Sári kétszer is átússza az úszómedencét.
Sári izmos.

cf) Micike egy ültében felfalt egy tál gombócot.
Micike falánk.

d) Alkossatok a két mondatból egyet úgy, hogy a második mondat állítmánya az első megfelelő mondatrészének az értelmezője legyen!

Megjegyzés:

Felhasználhatók a ca), cb), cc), cd), ce), cf) jelű mondatok.

e) Alkossatok birtokos jelzős szerkezeteket a szavak felhasználásával!

Ügyeljete arra, hogy a birtokos személyraggal is nektek kell ellátnotok a birtokot jelölő szót!

Írjátok át színessel a birtokos személyragot!

ea) asztal, szék, ház, erdő, szél, sarok, tető, láb

eb) autó, iskola, udvar, terem, ablak, kerék, kapu, közép

ec) oroszlán, róka, virág, gyökér, farok, sövény, levél

ed) fa, villamos, repülőgép, kerékpár, korona, szárny, megálló, pedál, trolibusz

ee) televízió, kisiskolás, villamos, faliújság, alkatrész, áramszedő, akkumulátor, gépjármű

f) Alkossatok olyan birtokos jelzős szerkezeteket, amelyekben a birtokot jelölő szó több birtokra utal!

fa) asztal, szék, láb, szél, autó, iskola, ablak, kerék

fb) virág, fa, kerékpár, repülőgép, televízió, műszer, alkatrész, gyökér, levél, pedál

fc) villamos, trolibusz, megálló, ajtó, gépjármű, akkumulátor

g) Alkossatok birtokos jelzős szóösszetételeket a szavak felhasználásával!

Megjegyzés:

Felhasználhatók az ea), eb), ec), ed), ee) jelű szavakból alkotott szó szerkezetek.

h) Írjátok le a második mondatból a birtokost kifejező szót, majd írjátok át színessel a birtokjelet! Alkossatok a két mondatból egyet úgy, hogy a második mondat az elsőben birtokos jelzős szerkezetként szerepeljen!

ha) Zoli kihegyezte a ceruzát.
A ceruza Jancsié.

hb) A veréb elfoglalta a fészket.
A fészek a fecskéé.

hc) A róka elcsente a tyúkot.
A tyúk a vadászé.

hd) Írás közben elrepedt a toll.
A toll Yvetté.

i) Írjátok le a második mondatból a birtokos névmásokat! Alkossatok a két mondatból egyet úgy, hogy a második mondat az elsőben birtokos jelzős szerkezetként szerepeljen! Írjátok át színessel a birtokos személyragot!

ia) Eltörött a ceruza.
A ceruza az enyém.

ib) Írd le tollal a mondatot!
A toll a tiéd.

ic) Nézzetek a könyvre!
A könyv az övé.

id) A szünetben játszhattok a labdával.
A labda a miénk.

ie) Kiállítást rendezünk a képekből.
A képek a tieitek.

if) Vegyétek elő a ceruzát!
A ceruza a tietek.

j) Alkossatok birtokos jelzős szerkezeteket a szavak felhasználásával úgy, hogy a birtokos jelzőt toldalékoljátok a ragjával!

Megjegyzés:

Felhasználhatók az ea), eb), ec), ed), ee) jelű szavak.

k) Túl sok a mondatban a birtokos jelző ragja. Írjátok le a mondatot helyesen!

ka) Zolinak a ceruzájának a hegye kitörött.

kb) A szélviharban ledőlt a háznak a kéményének a fele.

kc) A sárkánynak a második fejének a szeme könnyezni kezdett.

kd) Az állatoknak a királyának a koronáját színaranyból készítették.

l) Alkossatok minél több mondatot a nyelvi eszközök alapján!

la) $\frac{a/az\ mn + \{\emptyset\}}{\text{minőségjelző}}$ $\frac{fn + \{\emptyset\}}{\text{alany}}$ $\frac{\text{tulajdonnév} + \{\text{birtokjel -é}\}}{\text{állítmány}}$

lb) $\frac{\text{tulajdonnév}}{\text{alany}}$ $\frac{mn + \{\emptyset\}}{\text{minőségjelző}}$ $\frac{fn + \{-t\}}{\text{tárgy}}$ $\frac{\text{ige} + \{-t/tt\}}{\text{állítmány}}$

lc) $\frac{a/az\ fn + \{\emptyset\}}{\text{birtokos jelző}}$ $fn + \left\{ \begin{array}{l} \text{több birtokra} \\ \text{utaló} \\ \text{személyrag} \end{array} \right\}$ $\frac{\text{alany}}$ $\frac{\text{ige} + \left\{ \begin{array}{l} \text{múlt} \\ \text{idő} \\ \text{jele} \end{array} \right\}}{\text{állítmány}}$

ld) $\frac{a/az\ \text{melléknévi igenév}}{\text{minőségjelző}}$ $\frac{fn + \{-t\}}{\text{tárgy}}$ $\frac{a/az\ fn\ \{\emptyset\}}{\text{alany}}$ $\frac{\text{ig} + \left\{ \begin{array}{l} \text{tárgyas} \\ \text{személyrag} \\ \text{múlt idő jele} \end{array} \right\}}{\text{állítmány}}$

**Hangtani ismeretek tanítása a helyesejtés,
a helyesírás tanulása, valamint a nyelvjárások
hangtani jelenségeinek megértése érdekében**

1. A magánhangzók felismerésének gyakorlása

- a) Írjátok le a magas hangrendű szavakat!
- aa) akadály, búsul, biggyeszt, cikke, csöngettyű,
dallam, hümmög, délelőtt
 - ab) fröccsen, híres, pillangó, guggol, törődik,
irigyei, homályos, engedély, hosszúkás, illatos
 - ac) megálló, komoly, Károllyal, kisebb, megissza,
kuruttyol, könnyelmű, művész, messzebb
- b) Írjátok le a mély hangrendű szavakat!
- ba) ujjongó, uzsonna, veszélyes, zöldellő, Zoltánnal,
vadászat, vétkes, búcsúzó, asztalon
 - bb) emberek, úrhajó, repülőgép, állványzat,
uborka, Mátra, Duna, Tisza, Alföld, Ágoston
- c) Írjátok le a vegyes hangrendű szavakat!
- ca) galagonya, hegycsúcs, mosolygós, királylány,
könyvkiadó, verseny, versírás, ügyefogyott, vegyesbolt
 - cb) szálloda, búcsúfia, megyeszékhely, megyeháza,
kártékony, fecskéfészek, villanykapcsoló,
hegedűtok, tolltartó, mondataim
 - cd) Visegrád, Budapest, Kaposvár, Veszprém, Miskolc,
Szekszárd, Villány, Harkány, Várpalota, Dunaföldvár,
Siófok, Keszthely, Kecskemét
- d) A táblán lévő szavak csak nyelvjárásban fordulnak elő.
Írjátok le ezek köznyelvi megfelelőit!

Magyarázzátok meg, hogyan kellett a magánhangzókat megváltoztatnotok!

A zártabbá válásra és a nyíltabbá válásra gondoljatok!

da) csuda, ustor, sunka, bukor, bujtár, burít, bugár, üvé, tügül, kinyér

db) víz, nígy, víge, bíke, kírlek, ígír, egísz, beszíd, kísír, dícsír

dc) szároz, járnok, ágos, lábos, láttolak, vasárnap, nádos, Dunábo, árvo

dd) keserő, gyójt, nyójt, gyúró, eddég, főcske, körösz, köll, főlhő

de) lepödő, köserű, föst, kik, níz, nígy, bíru, essű, gyék

df) késér, tanétt, kilsű, siket, tidő, embör, terömt, ögyél, vöttem

e) Toldalékoljátok a szavakat a mellettük lévő helyhatározórag valamelyikével!

Mi a magyarázata annak, hogy ez a rag illeszkedik a szótőhöz?

ea) asztal + -on, -en, -ön
kerítés + -on, -en, -ön
virág + -on, -en, -ön

eb) vályú + -ban, -ben
erdő + -ban, -ben
istálló + -ban, -ben

ec) házfal + -hoz, -hez, -höz
asztal + -hoz, -hez, -höz
kerítés + -hoz, -hez, -höz

ed) homokvár + -on, -en, -ön
kűszöb + -hoz, -hez, -höz
bicikli + -hoz, -hez, -höz

2. A magánhangzók felismerése a nyelv függőleges irányú mozgása szempontjából

a) Nézzétek meg A magyar magánhangzók című demonstrációs táblát! Ennek segítségével írjátok le a következő hangpárok közül a nyíltabb magánhangzók betűjelét!

aa) ö – ü	ab) á – é
i – é	é – ü
a – á	ö – a
u – o	u – ú

b) Most a zártabb magánhangzók betűjelét írjátok le!

ba) a – o	bb) á – a
u – o	a – u
i – e	á – ú
é – e	ü – ö

c) Rendezzétek sorba a magánhangzókat a nyílttól a zártig! Írjátok le a betűket!

ca) a – u – o	cb) i – e – é
o – a – u	e – i – é
u – o – a	é – i – e

d) Alakítsátok át a következő szavakat a magánhangzók megváltoztatásával!

da) nyíl – A magánhangzót ejtsétek egy fokkal nyíltabban!
(nyél)
– A magánhangzót ejtsétek két fokkal nyíltabban!
(nyel)

szíl – A magánhangzót ejtsétek egy fokkal nyíltabban!
(szel)

lop – A magánhangzót ejtsétek egy fokkal nyíltabban!
(lap)
– A magánhangzót ejtsétek két fokkal nyíltabban!
(láp)

- db) korom – Az első magánhangzót ejtsétek két fokkal nyíltabban!
(károm)
– Az első magánhangzót ejtsétek egy fokkal nyíltabban!
(karom)
- ver – A magánhangzót ejtsétek egy fokkal zártabban!
(vér)
– A magánhangzót ejtsétek egy fokkal nyíltabban!
(vár)
- dc) öröm – Az első magánhangzót ejtsétek egy fokkal zártabban!
(űröm)
– Az első magánhangzót kettő, a második magánhangzót egy fokkal ejtsétek nyíltabban!
(áram)
– Az első magánhangzót egy fokkal zártabban, a második magánhangzót egy fokkal nyíltabban ejtsétek!
(uram)

e) A következő szavak csak nyelvjárásokban léteznek.
Írjátok le ezek köznyelvi megfelelőit!
Magyarázzátok meg, hogyan kellett a magánhangzókat megváltoztatnotok!

ea) szíp	eb) bujtár
nígy	énekül
bugár	onoka
hugyan	ozsonna
ec) magos	ed) vakét
lovakot	tanét
asszany	keserő
magyaro	fisó
	szírő
	(szérú = a falusi ház mögött
lévő gazdasági udvar)

f) Rajzoljátok le a táblán lévő szavak „jelentését”!
Magyarázzátok meg, hogy mi a különbség a szavak jelentése között, majd azt is, hogy mi a különbség a szavak magánhangzói között! Végül döntsétek el, melyek a tájszavak, és melyek a köznyelvi szavak!

fa) ustor, ostor	ff) késér, kísér
fb) csollán, csalán	fg) ember, embőr
fc) tanít, tanét	fh) könyér, kenyér
fe) szalma, szóma	

*3. A mássalhangzók felismerése és megnevezése
a képzésmód alapján*

a) Ejtsétek ki a hangpárokat, majd írjátok le a zárhangokat jelölő betűket!

aa) b – f	t – z
d – r	cs – m
s – n	n – v
ab) l – k	j – t
g – d	zs – ny
n – zs	p – r
ac) g – t	n – dz
d – v	dzs – d
h – b	cs – t

b) Ejtsétek ki a hangpárokat, majd írjátok le a réshangokat jelölő betűket!

ba) f – b	l – t	h – n
r – v	b – sz	zs – t
s – d	z – r	ds – s
bb) zs – v	j – r	l – m
z – sz	l – d	m – v
k – f	s – k	ny – j

bc) b	- zs	h	- r	g	- h
f	- d	sz	- n	zs	- k
t	- s	j	- p	gy	- sz

c) Írjátok le a zár-réshangokat jelölő betűket!

ca) c	- s	cs	- v	dz	- m
d	- dz	f	- dzs	cs	- d
ty	- r	t	- ty	h	- ty
cb) ty	- t	cs	- s	gy	- ny
g	- dz	sz	- v	m	- ty
dzs	- d	dz	- v	d	- cs

d) Írjátok le a szavakból a pergőhangokat jelölő betűket!

Írjátok le a réshangokat jelölő betűket!

Írjátok le a zár-réshangokat jelölő betűket!

da) baba, Duna, síró, veréb, csónak, lándzsa, gyár, fiúval, hegedű

db) veszít, terítő, színház, edző, császár, Siófok, mókus, vendég, madzag

dc) kutya, Bodri, dióból, verekedtek, kártékony, tavaly, hajtsátok, kecskebéka

e) Alakítsátok át a szavakat a mássalhangzók megváltoztatásával!

ea) túró	- A zárhang helyett réshangot ejtsetek!
	(fúró)
bőr	- A zárhang helyett réshangot ejtsetek!
	(szőr)
így	- A zár-réshang helyett pergőhangot ejtsetek!
	(ír)
eb) út	- A zárhang helyett réshangot ejtsetek!
	(új)
fúl	- A réshang helyett zárhangot ejtsetek!
	(túl, nyúl)

- tud – Az első zárhang helyett réshangot, a második zárhang helyett egy másik zárhangot ejtsetek!
(fut)
- ec) kár – A zárhang helyett réshangot ejtsetek!
(vár)
- máj – A zárhang helyett réshangot ejtsetek!
(háj)
- korog – A pergőhang helyett zár-réshangot ejtsetek!
(kotyog, kocog)
- ed) bor – A pergőhang helyett zárhangot ejtsetek!
(bot)
- béka – Az első zárhang helyett réshangot ejtsetek!
(véka)
- közöm – A réshang helyett zárhangot ejtsetek!
(kötöm)
- ee) sért – A réshang helyett egy másik réshangot ejtsetek!
(vért)
- sért – A réshang helyett zárhangot ejtsetek!
(tért)
- közöm – A réshang helyett pergőhangot ejtsetek!
(köröm)
- f) A táblán lévő szavak csak a nyelvjárásokban fordulnak elő.
Írjátok le ezek köznyelvi megfelelőit!
Magyarázzátok meg, hogyan kellett a mássalhangzókat megváltoztatnotok!
- fa) bácsám, fücsül, dzsermek, madzsar
- fb) kaptya, raktya, borgyú, vargyú, bornyú, varnyú
- fc) bárán, lepin, asszon
- fd) teknyő, szappany, rokony, eleveny
- fe) süög (süveg), koacs (kovács), küér (kövér), loam (lovam),
Isván, fűjet